MEDHA AI

APPSC PAPER I: GENERAL STUDIES & MENTAL ABILITY · INDIAN ECONOMY

Basic concepts

ఉచిత నోట్స్ PDF · 4 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. సూక్ష్మ, స్థూల అర్థశాస్త్రం; పెట్టుబడిదారీ, సామ్యవాద, మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలు
2. ఆర్థిక వ్యవస్థలోని రంగాలు: ప్రాథమిక, ద్వితీయ, తృతీయ; వ్యవస్థీకృత, అసంఘటిత
3. వస్తువులు, మూలధనం, వర్తుల ప్రవాహం: అంతిమ, మధ్యంతర వస్తువులు; నిల్వలు, ప్రవాహాలు; లీకేజీలు, ఇంజెక్షన్లు
4. Keynesian income determination: consumption function, multiplier and the paradox of thrift

medhaai.in

Notes · Practice · Mock tests · Previous papers

Start free at
app.medhaai.in

1 సూక్ష్మ, స్థూల అర్థశాస్త్రం; పెట్టుబడిదారీ, సామ్యవాద, మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలు

సూక్ష్మ అర్థశాస్త్రం వ్యక్తిగత నిర్ణయాధికారులను, మార్కెట్లను అధ్యయనం చేస్తుంది. స్థూల అర్థశాస్త్రం మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థను అధ్యయనం చేస్తుంది. వనరులు ఎవరి సొంతం, ఉత్పత్తికి సంబంధించిన మూడు కేంద్ర ప్రశ్నలకు ఎవరు సమాధానం ఇస్తారు అనేది ఆర్థిక వ్యవస్థ రకం నిర్ణయిస్తుంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **సూక్ష్మ అర్థశాస్త్రం (microeconomics):** ఒక వినియోగదారు, ఒక సంస్థ లేదా ఒక మార్కెట్ ప్రవర్తన; ఒక వస్తువు ధర; డిమాండ్, సప్లై.
- **స్థూల అర్థశాస్త్రం (macroeconomics):** మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థకు సంబంధించిన సమిష్టి అంశాలు: జాతీయ ఆదాయం, ఉద్యోగిత, ద్రవ్యోల్బణం, ద్రవ్యం, ప్రభుత్వ బడ్జెట్, చెల్లింపుల శేషం.
- **జె.ఎం. కీన్స్** రాసిన 'జనరల్ థియరీ' (*The General Theory of Employment, Interest and Money*, **1936**) తర్వాత స్థూల అర్థశాస్త్రం ప్రత్యేక శాఖగా ఏర్పడింది. ఈ గ్రంథం **మహా మాంద్యం** (1929 నుంచి) నేపథ్యంలో రాశారు.
- ప్రతి ఆర్థిక వ్యవస్థకూ **మూడు కేంద్ర సమస్యలు**: **ఏమి** ఉత్పత్తి చేయాలి, **ఎలా** ఉత్పత్తి చేయాలి, **ఎవరి కోసం** ఉత్పత్తి చేయాలి.
- **పెట్టుబడిదారీ (మార్కెట్) ఆర్థిక వ్యవస్థ:** ప్రైవేటు యాజమాన్యం; ధరలు, లాభం నిర్ణయిస్తాయి. ఆడమ్ స్మిత్ దీని సంప్రదాయ పితామహుడు ('వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్స్', *The Wealth of Nations*, 1776).
- **సామ్యవాద (ఆదేశిత) ఆర్థిక వ్యవస్థ:** ప్రభుత్వ యాజమాన్యం; ఒక కేంద్ర అధికార సంస్థ ఉత్పత్తిని, ధరలను ప్రణాళిక చేస్తుంది. కార్ల్ మార్క్స్ ప్రధాన సిద్ధాంతకర్త; సోవియట్ యూనియన్ నమూనా.
- **మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ:** ప్రైవేటు, ప్రభుత్వ రంగాలు రెండూ కలిసి పనిచేస్తాయి. **భారతదేశం** మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ.
- **"సామ్యవాద"** అనే పదం **42వ రాజ్యాంగ సవరణ (1976)** ద్వారా పీఠికలో చేరింది.

వివరణ

సూక్ష్మ, స్థూల అర్థశాస్త్రాల పోలిక

ఆధారం	సూక్ష్మ అర్థశాస్త్రం	స్థూల అర్థశాస్త్రం
యూనిట్	కుటుంబం, సంస్థ, ఒక మార్కెట్	మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థ
సాధారణ అంశాలు	గోధుమ ధర, సంస్థ వ్యయం, వినియోగదారు ఎంపిక	జీడీపీ (GDP), ద్రవ్యోల్బణం, నిరుద్యోగం, లోటు
కీలక భావన	ధరల యంత్రాంగం వనరులను కేటాయిస్తుంది	సమిష్టి డిమాండ్, సమిష్టి సప్లై ఉత్పత్తిని నిర్ణయిస్తాయి

- అర్థశాస్త్రంలో సూక్ష్మ (micro), స్థూల (macro) అనే పదాలను **రాగ్నర్ ఫ్రిష్** (1930లు) ప్రాచుర్యంలోకి తెచ్చారు.
- స్థూల చరరాశులు **సమిష్టి మొత్తాలు**. ఒక యూనిట్‌కు నిజమైనది అందరికీ నిజం కాకపోవచ్చు: ఒక వ్యక్తి ఎక్కువ పొదుపు చేయడం ఆమెకు మంచిది. కానీ అందరూ ఎక్కువ పొదుపు చేస్తే మొత్తం ఆదాయం తగ్గవచ్చు (పొదుపు వైపరీత్యం చూడండి, ECO-BC-04).

ఆర్థిక వ్యవస్థల రకాలు

లక్షణం	పెట్టుబడిదారీ	సామ్యవాద	మిశ్రమ
ఉత్పత్తి సాధనాల యాజమాన్యం	ప్రైవేటు	ప్రభుత్వం	రెండూ
ప్రధాన చోదక శక్తి	లాభం, ధరల సంకేతాలు	కేంద్ర ప్రణాళిక	మార్కెట్‌తో పాటు ప్రభుత్వ ప్రణాళిక
బలహీనత	అసమానత, వ్యాపార చక్రాలు	అసమర్థత, ప్రోత్సాహం లేకపోవడం	రెండింటి మధ్య సమతుల్యం అవసరం
ఉదాహరణ	అమెరికా (ప్రధానంగా)	సోవియట్ యూనియన్, 1978కి ముందరి చైనా	భారతదేశం, ఫ్రాన్స్, నేటి చాలా దేశాలు

- ఆచరణలో ఏ ఆర్థిక వ్యవస్థా స్వచ్ఛమైనది కాదు. చాలా "పెట్టుబడిదారీ" దేశాల్లో ప్రజా వస్తువులు, పన్నులు, సంక్షేమం ఉన్నాయి; చాలా "సామ్యవాద" దేశాలు మార్కెట్లను అనుమతించాయి.
- **సంక్షేమ రాజ్యం (welfare state):** ఆరోగ్యం, విద్య, సామాజిక భద్రతను ప్రభుత్వం అందించే పెట్టుబడిదారీ ఆర్థిక వ్యవస్థ.

భారతదేశం ఎంపిక

- 1947 తర్వాత భారతదేశం **ప్రణాళికతో** (1950 నుంచి), పెద్ద **ప్రభుత్వ రంగంతో** కూడిన **మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థను** ఎంచుకుంది.
- **పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం 1948** మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థకు పునాది వేసింది. **పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానం 1956** పరిశ్రమలను మూడు షెడ్యూల్‌లుగా విభజించి, ప్రభుత్వానికి "కీలక స్థానాలు" (commanding heights) ఇచ్చింది. ఇది రెండో ప్రణాళికకు ఆధారమైంది.
- **1991** సంస్కరణల నుంచి ప్రైవేటు రంగం పాత్ర విస్తరించింది. అయినా నియంత్రణ, సంక్షేమం, మౌలిక సదుపాయాల్లో ప్రభుత్వానికి బలమైన పాత్ర ఉన్న మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థగానే భారతదేశం కొనసాగుతోంది.

లోతైన విశ్లేషణ

- **సంప్రదాయ, కీన్స్ స్థూల అర్థశాస్త్రాల పోలిక. సే నియమాన్ని** (Say's law: "సప్లై తన డిమాండ్‌ను తానే సృష్టిస్తుంది") అనుసరించిన సంప్రదాయ ఆర్థికవేత్తలు ధరలు, వేతనాలు సర్దుకుంటాయి కాబట్టి పూర్తి ఉద్యోగితే సహజ స్థితి అని నమ్మారు. **సమర్థ డిమాండ్** (effective demand) తక్కువగా ఉండవచ్చని, ఆర్థిక వ్యవస్థ చాలా కాలం **పూర్తి ఉద్యోగిత కంటే తక్కువ** స్థాయిలోనే ఉండిపోవచ్చని కీన్స్ వాదించారు. అందుకే మాంద్యంలో ప్రభుత్వ వ్యయాన్ని ఆయన సమర్థించారు.
- **సకారాత్మక, ఆదర్శాత్మక అర్థశాస్త్రం.** సకారాత్మక అర్థశాస్త్రం (positive economics) ఏమి *ఉందో* చెబుతుంది; ఆదర్శాత్మక అర్థశాస్త్రం (normative economics) ఏమి *ఉండాలో* చెబుతుంది. జీడీపీ ఎంత తగ్గిందో చెప్పే ప్రకటన సకారాత్మకం; ప్రభుత్వం సబ్సిడీలు పెంచాలనే ప్రకటన ఆదర్శాత్మకం.
- **మార్కెట్ వైఫల్యం.** ప్రజా వస్తువులు, బాహ్య ప్రభావాలు (externalities), గుత్తాధిపత్యం, సమాచార లోపాల విషయంలో మార్కెట్లు విఫలమవుతాయి. మార్కెట్ ఆర్థిక వ్యవస్థలో కూడా ప్రభుత్వ పాత్రకు ఇదే వాదన.
- **ప్రణాళిక, మార్కెట్.** నెహ్రూ–మహలనోబిస్ కాలం నాటి భారతీయ దృక్పథం ప్రకారం, పొదుపును పెంచడం, భారీ పరిశ్రమలను నిర్మించడం, పేదరికాన్ని వేగంగా తగ్గించడం మార్కెట్ ఒక్కటే చేయలేదు. 1991 తర్వాతి సంస్కరణ దృక్పథం ప్రకారం, అతి నియంత్రణ (లైసెన్స్-పర్మిట్ వ్యవస్థ) సామర్థ్యాన్ని తగ్గించింది.
- **పాక్షిక, సాధారణ సమతౌల్యం.** సూక్ష్మ విశ్లేషణ తరచూ ఇతర మార్కెట్లను స్థిరంగా ఉంచి ఒక మార్కెట్‌నే అధ్యయనం చేస్తుంది (పాక్షిక). స్థూల విశ్లేషణ అన్ని మార్కెట్లు ఎలా పరస్పరం ప్రభావితం చేసుకుంటాయో అధ్యయనం చేస్తుంది (సాధారణ).

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "స్థూల అర్థశాస్త్రం ఆడమ్ స్మిత్‌తో మొదలైంది." ✓ ప్రత్యేక శాఖగా అది **కీన్స్**తో (1936) మొదలైంది. స్మిత్ 'వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్స్' 1776 నాటిది.

✗ "అన్ని పరిశ్రమలూ ప్రభుత్వం చేతిలో ఉండే సామ్యవాద ఆర్థిక వ్యవస్థను భారతదేశం స్వీకరించింది." ✓ భారతదేశం **మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థను** ఎంచుకుంది; చాలా రంగాల్లో ప్రైవేటు సంస్థలు కొనసాగాయి.

✗ "'సామ్యవాద' అనే పదం 1950 నుంచే పీఠికలో ఉంది." ✓ దీన్ని **42వ రాజ్యాంగ సవరణ, 1976** చేర్చింది.

✗ "ఒక వస్తువు ధర స్థూల అర్థశాస్త్ర ప్రశ్న." ✓ అది **సూక్ష్మ అర్థశాస్త్రం**. ద్రవ్యోల్బణం, అంటే సాధారణ ధరల స్థాయి, స్థూల అంశం.

✗ "మూడు కేంద్ర సమస్యలు ఉత్పత్తి, పంపిణీ, వినిమయం." ✓ అవి **ఏమి, ఎలా, ఎవరి కోసం** ఉత్పత్తి చేయాలి అనేవి.

త్వరిత పునశ్చరణ

- సూక్ష్మ: ఒక యూనిట్, ఒక మార్కెట్. స్థూల: మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థ.
- కీన్స్ 'జనరల్ థియరీ' = 1936; మహా మాంద్యం నేపథ్యం.
- కేంద్ర సమస్యలు: ఏమి, ఎలా, ఎవరి కోసం.
- పెట్టుబడిదారీ: ప్రైవేటు యాజమాన్యం. సామ్యవాద: ప్రభుత్వ యాజమాన్యం. మిశ్రమ: రెండూ.
- భారతదేశం = మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ; 1950 నుంచి ప్రణాళిక; పారిశ్రామిక విధాన తీర్మానాలు 1948, 1956.
- "సామ్యవాద" పదం 1976లో పీఠికలో చేరింది (42వ రాజ్యాంగ సవరణ).
- 1991 సంస్కరణలు ప్రైవేటు రంగం పాత్రను విస్తరించాయి.

2 ఆర్థిక వ్యవస్థలోని రంగాలు: ప్రాథమిక, ద్వితీయ, తృతీయ; వ్యవస్థీకృత, అసంఘటిత

ఏమి ఉత్పత్తి అవుతుందనే దాన్ని బట్టి ఆర్థిక కార్యకలాపాలను ప్రాథమిక, ద్వితీయ, తృతీయ రంగాలుగా విభజిస్తారు. సంస్థలు ఎలా నడుస్తాయి, ఎలా నియంత్రణలో ఉంటాయి అనే దాన్ని బట్టి వ్యవస్థీకృత, అసంఘటిత రంగాలుగా విభజిస్తారు.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **ప్రాథమిక రంగం (వ్యవసాయ, అనుబంధ రంగాలు):** సహజ వనరులను నేరుగా వాడుతుంది: వ్యవసాయం, పాడి, చేపల పెంపకం, అటవీ సంపద, గనుల తవ్వకం.
- **ద్వితీయ రంగం (పరిశ్రమలు):** ముడి పదార్థాలను ఇతర వస్తువులుగా మారుస్తుంది: తయారీ, నిర్మాణం, విద్యుత్, గ్యాస్, నీటి సరఫరా.
- **తృతీయ రంగం (సేవలు):** ఉత్పత్తికి తోడ్పడే, సేవలను అందించే కార్యకలాపాలు: వాణిజ్యం, హోటళ్లు, రవాణా, సమాచార ప్రసారం, బ్యాంకింగ్, బీమా, స్థిరాస్తి, ప్రభుత్వ పరిపాలన, విద్య, ఆరోగ్యం, ఐటీ.
- మూడు రంగాల వర్గీకరణ ఘనత **కోలిన్ క్లార్క్, ఎ.జి.బి. ఫిషర్**లకు దక్కుతుంది.
- **వ్యవస్థీకృత రంగం (organised sector):** ప్రభుత్వం వద్ద నమోదై ఉంటుంది, నియమాలను (కర్మాగారాల చట్టం వంటివి) పాటిస్తుంది; నిర్ణీత పని గంటలు, ఉద్యోగ భద్రత, సామాజిక భద్రత ఉంటాయి.
- **అసంఘటిత రంగం (unorganised sector):** చిన్న, చెల్లాచెదురైన యూనిట్లు, తరచూ ప్రభుత్వ నియంత్రణకు వెలుపల; తక్కువ, క్రమం లేని వేతనం, భద్రత దాదాపు ఉండదు.
- భారతదేశ కార్మికుల్లో సుమారు **పది మందిలో తొమ్మిది మంది** అసంఘటిత రంగంలో ఉన్నారు (ఎన్‌సీఈయూఎస్ (NCEUS), 2007: సుమారు 92%).
- భారతదేశంలో జీడీపీ (GDP)లో అతిపెద్ద రంగం **తృతీయ రంగం**; అయితే కార్మికుల్లో అత్యధిక వాటాకు ఇప్పటికీ ఉపాధి కల్పిస్తున్నది **ప్రాథమిక రంగమే**; జీడీపీలో దాని వాటా మాత్రం చాలా తక్కువ.

వివరణ

మూడు రంగాలు

- పాడి సహజ, జీవ ప్రక్రియలపై ఆధారపడుతుంది కాబట్టి ప్రాథమిక రంగంలో లెక్కిస్తారు. పత్తి ప్రాథమికం; వస్త్రం ద్వితీయం. వస్త్రాన్ని అమ్మడం తృతీయం.
- సాధారణ వాడుకలో ద్వితీయ రంగాన్ని **పారిశ్రామిక** రంగం అంటారు. జాతీయ ఖాతాల్లో పరిశ్రమల సమూహంలో గనుల తవ్వకం, తయారీ, విద్యుత్-గ్యాస్-నీరు, నిర్మాణం ఉంటాయి. ఎన్‌సీఈఆర్‌టీ గనుల తవ్వకాన్ని ప్రాథమిక రంగంగా పరిగణిస్తుంది; కొన్ని జాతీయ ఖాతాల పట్టికలు దాన్ని పరిశ్రమల్లో ఉంచుతాయి. ప్రశ్న ఏ ఆధారాన్ని అనుసరిస్తుందో చూడండి.
- **చతుర్థ, పంచమ** రంగాలు విస్తరణలు: జ్ఞాన ఆధారిత పని (పరిశోధన, ఐటీ), అత్యున్నత స్థాయి నిర్ణయాలు.
- తృతీయ కార్యకలాపాలు "వస్తువులను ఉత్పత్తి" చేయవు, కానీ ఇతర రంగాలకు తోడ్పడతాయి. రవాణా, నిల్వ వస్తువులను చేరవేస్తాయి; బ్యాంకులు పరపతిని అందిస్తాయి.

భారతదేశంలో నిర్మాణాత్మక మార్పు

- కాలక్రమంలో **జీడీపీలో వ్యవసాయం వాటా తగ్గుతుంది**, పరిశ్రమల వాటా పెరిగి తర్వాత స్థిరపడుతుంది, **సేవల వాటా పెరుగుతుంది**. భారతదేశం సుదీర్ఘమైన, పెద్ద పారిశ్రామిక దశను దాటవేసింది: సేవల రంగం రెండింటినీ అధిగమించింది.
- **1977-78 సంవత్సరం, 2017-18 సంవత్సరం** గణాంకాలను పోల్చిన ఎన్‌సీఈఆర్‌టీ, అతిపెద్ద ఉత్పత్తిదారుగా ప్రాథమిక రంగం స్థానాన్ని తృతీయ రంగం ఆక్రమించిందని చూపిస్తుంది.

- **ఉత్పత్తి కంటే ఉద్యోగిత వెనుకబడి ఉంది:** జీడీపీలో తన వాటా కంటే చాలా ఎక్కువ వాటా కార్మికులకు ప్రాథమిక రంగం ఇప్పటికీ ఉపాధి కల్పిస్తోంది. ఇదే వ్యవసాయంలో **ప్రచ్ఛన్న నిరుద్యోగం** సమస్య.

వ్యవస్థీకృత, అసంఘటిత రంగాలు

లక్షణం	వ్యవస్థీకృత	అసంఘటిత
నమోదు	నమోదై ఉంటుంది	ఎక్కువగా నమోదు కాదు
వేతనం, పని గంటలు	క్రమబద్ధం, నిర్ణీతం	క్రమం లేనివి, ఎక్కువ గంటలు
ప్రయోజనాలు	పింఛను, భవిష్య నిధి (PF), సెలవులు	కొన్ని లేదా అసలు లేవు
ఉదాహరణలు	ప్రభుత్వం, పెద్ద సంస్థలు	వీధి వ్యాపారులు, వ్యవసాయ కూలీలు, చిన్న దుకాణాలు

- **కర్మాగారాల చట్టం, 1948** (Factories Act, 1948) ప్రకారం, **విద్యుత్ వాడుతూ 10 లేదా అంతకంటే ఎక్కువ మంది కార్మికులు** (లేదా **విద్యుత్ లేకుండా 20 లేదా అంతకంటే ఎక్కువ మంది**) ఉన్న యూనిట్ కర్మాగారం. ఈ చట్టం ఇప్పుడు **వృత్తిపరమైన భద్రత, ఆరోగ్యం, పని పరిస్థితుల కోడ్, 2020** (Occupational Safety, Health and Working Conditions Code, 2020; 2025 నవంబర్ 21 నుంచి అమలులో ఉంది) లో విలీనమైంది. ఈ కోడ్ ఈ పరిమితులను **విద్యుత్‌తో 20**, **విద్యుత్ లేకుండా 40**కి పెంచింది.
- ప్రభుత్వ రంగం, ప్రైవేటు రంగం అనే వర్గీకరణ యాజమాన్యాన్ని బట్టి ఉంటుంది. వ్యవస్థీకృత, అసంఘటిత అనే వర్గీకరణ నియంత్రణను బట్టి ఉంటుంది. ఈ రెండూ ఒకటి కాదు.

లోతైన విశ్లేషణ

- **ఎన్‌సీఈయూఎస్ నిర్వచనం (2007).** వ్యక్తులు లేదా కుటుంబాలకు చెందిన, వస్తువులు, సేవల అమ్మకం లేదా ఉత్పత్తిలో నిమగ్నమైన, **10 కంటే తక్కువ మంది కార్మికులు** ఉన్న నమోదు కాని (అనిగమిత) ప్రైవేటు సంస్థలే *అసంఘటిత రంగం.* యజమానుల నుంచి ఉద్యోగ ప్రయోజనాలు లేదా సామాజిక భద్రత ప్రయోజనాలు పొందనివారు *అసంఘటిత కార్మికులు.* **అనియత ఉపాధి** అధికారిక రంగం లోపల కూడా ఉండవచ్చు (కాంట్రాక్ట్ కార్మికులు).
- **ఎన్‌సీఈయూఎస్**కు **అర్జున్ సేన్‌గుప్తా** నేతృత్వం వహించారు.
- **సేవల రంగం ఎందుకు ముందుంది.** 1991 తర్వాత భారతదేశ వృద్ధికి ఐటీ, వ్యాపార సేవలు, టెలికమ్యూనికేషన్లు, ఆర్థిక సేవలు నాయకత్వం వహించాయి. నైపుణ్యాలు, ఇంగ్లిష్, సేవల ఎగుమతులు దీనికి చోదకాలు. సేవలకు నైపుణ్యం ఎక్కువగా కావాలి కాబట్టి ఇది **ఉపాధి రహిత వృద్ధి**కి దారితీసిందని విమర్శకులు అంటారు.
- **'లోపించిన మధ్యభాగం' (missing middle).** భారతదేశంలో తయారీ రంగం వాటా దశాబ్దాలుగా జీడీపీలో సుమారు 15% స్థాయిలోనే ఉంది; తూర్పు ఆసియాలో అది 25–30% వరకు చేరింది. జాతీయ తయారీ విధానం (2011) ఈ వాటాను 25%కి పెంచాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.
- **కొలత.** 2015 శ్రేణి నుంచి సీఎస్‌ఓ/ఎన్‌ఎస్‌ఓ (CSO/NSO) అనియత రంగాన్ని సర్వేల ద్వారా (ఎన్‌ఎస్‌ఎస్ సంస్థల సర్వేలు, ఇప్పుడు ఏఎస్‌యూఎస్‌ఈ (ASUSE)) కొలుస్తుంది; అధికారిక రంగానికి పరిశ్రమల వార్షిక సర్వే దత్తాంశాన్ని కూడా వాడుతుంది.
- **ఉపాధి కొలత.** అధికారిక, అనియత ఉద్యోగాలపై దత్తాంశానికి ప్రధాన ఆధారం ఆవర్తన శ్రామిక శక్తి సర్వే (Periodic Labour Force Survey – PLFS).

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

> ✗ "గనుల తవ్వకం ద్వితీయ కార్యకలాపం." ✓ సాధారణ పాఠ్యపుస్తక వర్గీకరణలో గనుల తవ్వకం **ప్రాథమికం** (సహజ వనరుల వెలికితీత). జాతీయ ఖాతాలు దాన్ని పరిశ్రమల కింద చేర్చవచ్చు.

✗ "వ్యవస్థీకృత రంగం అంటే ప్రభుత్వ రంగం." ✓ ఇది **నమోదు, నియంత్రణకు** సంబంధించినది. ప్రభుత్వ ఉద్యోగం వ్యవస్థీకృతమే, అలాగే పెద్ద ప్రైవేటు సంస్థ కూడా.

✗ "తృతీయ కార్యకలాపాలు వస్తువులను ఉత్పత్తి చేస్తాయి." ✓ అవి వస్తు ఉత్పత్తికి తోడ్పడే **సేవలను** ఉత్పత్తి చేస్తాయి.

✗ "నేడు జీడీపీకి అతిపెద్ద వాటా ఇచ్చేది వ్యవసాయం." ✓ **తృతీయ** రంగం అతిపెద్దది.

✗ "5 మంది కార్మికులున్న అన్ని యూనిట్లకూ కర్మాగారాల చట్టం వర్తిస్తుంది." ✓ అది **విద్యుత్‌తో 10+, విద్యుత్ లేకుండా 20+** ఉన్న యూనిట్లకు వర్తించేది; దాని స్థానంలో వచ్చిన ఓఎస్‌హెచ్ కోడ్, 2020 **విద్యుత్‌తో 20+, లేకుండా 40+** అనే పరిమితులు వాడుతుంది.

త్వరిత పునశ్చరణ

- ప్రాథమిక: ప్రకృతి. ద్వితీయ: తయారీ. తృతీయ: సేవలు.
- క్లార్క్–ఫిషర్ వర్గీకరణ.
- వ్యవస్థీకృత = నమోదు, నియంత్రణ ఉన్నది; అసంఘటిత = చెల్లాచెదురు, భద్రత లేనిది.
- సుమారు 92% కార్మికులు అసంఘటిత రంగంలో (ఎన్‌సీఈయూఎస్, 2007).
- జీడీపీలో తృతీయ రంగం అతిపెద్దది; ఉత్పత్తి కంటే ఉపాధిలో ప్రాథమిక రంగం వాటా చాలా ఎక్కువ.
- కర్మాగారం: 10+/20+ కార్మికులు (కర్మాగారాల చట్టం 1948); ఓఎస్‌హెచ్ కోడ్ 2020 కింద 20+/40+.

3 వస్తువులు, మూలధనం, వర్తుల ప్రవాహం: అంతిమ, మధ్యంతర వస్తువులు; నిల్వలు, ప్రవాహాలు; లీకేజీలు, ఇంజెక్షన్లు

జాతీయ ఆదాయ గణన అంతిమ వస్తువులను మధ్యంతర వస్తువుల నుంచి, నిల్వలను ప్రవాహాల నుంచి వేరు చేస్తుంది. కుటుంబాలు, సంస్థలు, ప్రభుత్వం, మిగతా ప్రపంచం మధ్య ఆదాయం ఎలా తిరుగుతుందో కూడా గమనిస్తుంది. పొదుపు, పన్నులు, దిగుమతులు ఈ ప్రవాహం నుంచి బయటకు పోతాయి; పెట్టుబడి, ప్రభుత్వ వ్యయం, ఎగుమతులు లోపలికి వస్తాయి.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **అంతిమ వస్తువులు:** వినియోగం లేదా పెట్టుబడి వంటి అంతిమ వాడకానికి ఉద్దేశించిన వస్తువులు. వీటిని ఉత్పత్తిలో మళ్లీ వాడరు.
- **మధ్యంతర వస్తువులు:** ఇతర వస్తువుల ఉత్పత్తిలో వినియోగమయ్యే లేదా తిరిగి అమ్మే వస్తువులు. **ద్వంద్వ గణన** (double counting) జరగకుండా ఉండేందుకు వీటి విలువను జీడీపీ (GDP)లో **లెక్కించరు**.
- **వినియోగ వస్తువులు:** కుటుంబాలు అంతిమ వాడకం కోసం కొనేవి (ఆహారం, టీవీలు, కార్లు, క్షవరం).
- **మూలధన వస్తువులు:** ఇతర వస్తువుల ఉత్పత్తికి తోడ్పడే యంత్రాలు, పనిముట్లు, భవనాలు. ఒక సంవత్సరంలో పూర్తిగా వినియోగమైపోవు కాబట్టి ఇవి **అంతిమ వస్తువులు**. వీటి అరుగుదలే **తరుగుదల** (స్థిర మూలధన వినియోగం).
- ఒక వస్తువు అంతిమమా, మధ్యంతరమా అనేది దాని రకంపై కాదు, దాని **వాడకంపై** ఆధారపడుతుంది. ఒక కుటుంబం కొన్న టీ పొడి అంతిమ వస్తువు; టీ దుకాణం కొంటే మధ్యంతర వస్తువు.
- **నిల్వ (stock): ఒక నిర్దిష్ట సమయ బిందువు వద్ద** కొలిచే పరిమాణం (మూలధన నిల్వ, సంపద, ద్రవ్య సప్లై, విదేశీ మారక నిల్వలు).
- **ప్రవాహం (flow): ఒక కాల వ్యవధిలో** కొలిచే పరిమాణం (ఆదాయం, పెట్టుబడి, పొదుపు, జీడీపీ, ఎగుమతులు).
- **పెట్టుబడి** (గణనలో) = మూలధన నిల్వకు చేరిక: కొత్త యంత్రాలు, భవనాలు, **సరుకు నిల్వల్లో (ఇన్వెంటరీల్లో) మార్పు**.
- **లీకేజీలు (ఉపసంహరణలు):** పొదుపు, పన్నులు, దిగుమతులు. **ఇంజెక్షన్లు (చొప్పింపులు):** పెట్టుబడి, ప్రభుత్వ వ్యయం, ఎగుమతులు.

వివరణ

మూలధన రకాలు

- **భౌతిక (స్థిర) మూలధనం:** యంత్రాలు, ప్లాంట్, భవనాలు, రహదారులు.
- **నిర్వహణ మూలధనం (working capital):** వ్యాపారం నడవడానికి ఉంచుకునే ముడి పదార్థాలు, నగదు. ముడిసరుకుల నిల్వ నిర్వహణ మూలధనం, స్థిర మూలధనం కాదు.
- **మానవ మూలధనం:** కార్మికుల నైపుణ్యాలు, ఆరోగ్యం.
- **అమూర్త మూలధనం:** పేటెంట్లు, సాఫ్ట్‌వేర్, బ్రాండ్ విలువ.

పెట్టుబడి, మూలధన సంచయనం

- **స్థూల పెట్టుబడి** = **నికర పెట్టుబడి** + **తరుగుదల**.
- **నికర పెట్టుబడి** = ఆ సంవత్సరంలో మూలధన నిల్వకు జరిగిన చేరిక. ఇది ప్రవాహం; మూలధన నిల్వ దానికి సరిపోయే నిల్వ.
- **ప్రణాళికాబద్ధ** పెట్టుబడి: సంస్థలు చేయాలనుకునేది. సరుకు నిల్వల్లో **ప్రణాళికేతర** మార్పు: అమ్మకాలు తగ్గినప్పుడు అమ్ముడుపోని వస్తువులు పేరుకుపోతాయి.

- ఒక కుటుంబం **కొత్త ఇల్లు** కొనడం పెట్టుబడిగా లెక్కకు వస్తుంది. **వాటాలు లేదా పాత కారు** కొనడం కేవలం యాజమాన్య బదిలీ; దాన్ని లెక్కించరు.

జీడీపీలో లెక్కించనివి

- మధ్యంతర వస్తువులు; **బదిలీ చెల్లింపులు** (పింఛన్లు, ఉపకార వేతనాలు, నిరుద్యోగ భృతి, బహుమతులు); పాత వస్తువుల అమ్మకం; వాటాలు, బాండ్ల అమ్మకం; చట్టవిరుద్ధ కార్యకలాపాలు; జీతం లేని ఇంటి పని.
- జాతీయ ఆదాయం నుంచి వ్యక్తిగత ఆదాయానికి వెళ్లేటప్పుడు **జాతీయ (ప్రభుత్వ) రుణంపై వడ్డీని** కారక ఆదాయంగా కాకుండా బదిలీగా పరిగణిస్తారు (ఎన్‌సీఈఆర్‌టీ).

వర్తుల ప్రవాహం

- **రెండు రంగాల నమూనా (కుటుంబాలు, సంస్థలు):** కుటుంబాలు ఉత్పత్తి కారకాలను అందించి ఆదాయం పొందుతాయి; ఆ ఆదాయాన్ని సంస్థల ఉత్పత్తిపై ఖర్చు చేస్తాయి. ఆదాయం = ఉత్పత్తి = వ్యయం. లీకేజీ ఉండదు.
- **మూడు రంగాల నమూనా:** ప్రభుత్వాన్ని కలుపుతుంది. పన్నులు లీకేజీ; ప్రభుత్వ వ్యయం ఇంజెక్షన్.
- **నాలుగు రంగాల నమూనా (వివృత ఆర్థిక వ్యవస్థ):** మిగతా ప్రపంచాన్ని కలుపుతుంది. దిగుమతులు లీకేజీ; ఎగుమతులు ఇంజెక్షన్.
- **సమతౌల్యం:** మొత్తం లీకేజీలు = మొత్తం ఇంజెక్షన్లు: **S + T + M = I + G + X**.
- **సంవృత ఆర్థిక వ్యవస్థలో** విదేశీ వాణిజ్యం ఉండదు (X గానీ M గానీ ఉండవు). **వివృత ఆర్థిక వ్యవస్థలో** వాణిజ్యం ఉంటుంది.

కారక చెల్లింపులు

కారకం	ప్రతిఫలం
భూమి	భాటకం (అద్దె)
శ్రమ	వేతనాలు
మూలధనం	వడ్డీ
వ్యవస్థాపన	లాభం

లోతైన విశ్లేషణ

- **నిల్వ, ప్రవాహం తేడా ఎందుకు ముఖ్యం.** సంపద (నిల్వ) గత పొదుపు (ప్రవాహం) నుంచి ఏర్పడుతుంది. ఈ రెండింటినీ కలిపి గందరగోళపడటం పరీక్షల్లో సాధారణ పొరపాటు. ఉదాహరణ: పొదుపు ప్రవాహం; బ్యాంకులోని పొదుపు నిల్వ మొత్తం నిల్వ.
- **తరుగుదల అంచనా.** భారతదేశంలో స్థిర మూలధన వినియోగాన్ని, ఊహించిన ఆస్తి జీవితకాలాల ఆధారంగా నిరంతర నిల్వ పద్ధతి (perpetual inventory method) ద్వారా అంచనా వేస్తారు. దీన్ని నేరుగా గమనించరు.
- **ప్రణాళికాబద్ధ, వాస్తవిక.** ప్రణాళికాబద్ధ (ex ante) అంటే అనుకున్నది లేదా ఆశించినది; వాస్తవిక (ex post) అంటే వాస్తవంగా జరిగింది. సంవృత ఆర్థిక వ్యవస్థలో వాస్తవికంగా పొదుపు ఎప్పుడూ పెట్టుబడికి సమానం (ఇది ఒక సర్వసమీకరణం). ప్రణాళికాబద్ధ పొదుపు, పెట్టుబడి వేరుగా ఉండవచ్చు; కీన్స్ నమూనాలో ఆదాయ మార్పులకు ఆ అంతరమే కారణం.
- **ఒడిదుడుకులను తట్టుకునే సాధనంగా సరుకు నిల్వలు.** ఉత్పత్తి అమ్ముడుపోకపోతే, అమ్ముడుపోని మొత్తాన్ని సరుకు నిల్వల పెట్టుబడిగా లెక్కిస్తారు. అందువల్ల మాంద్యంలో కూడా ఖాతాలు సమతుల్యమవుతాయి.
- **అదనపు విలువ.** స్థూల అదనపు విలువ = ఉత్పత్తి విలువ − మధ్యంతర వినియోగ విలువ. నికర అదనపు విలువలో తరుగుదలను కూడా తీసివేస్తారు. అన్ని దశల అదనపు విలువను కలిపితే అంతిమ వస్తువు విలువ వస్తుంది; దీనితో ద్వంద్వ గణన తప్పుతుంది.

- **విదేశీ రంగానికి లీకేజీలు.** విదేశీ నగదు బదిలీలు, విదేశాల నుంచి కారక ఆదాయాలు, మూలధన ప్రవాహాలు వివృత ఆర్థిక వ్యవస్థ వర్తుల ప్రవాహాన్ని సంక్లిష్టం చేస్తాయి. ఇవి విదేశాల నుంచి నికర కారక ఆదాయంలోకి, మూలధన ఖాతాలోకి చేరతాయి.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "మూలధన వస్తువులు మధ్యంతర వస్తువులు." ✓ అవి **అంతిమ వస్తువులు**, ఎందుకంటే అవి ఒక సంవత్సరం కంటే ఎక్కువ కాలం ఉంటాయి, ఒక ఉత్పత్తి చక్రంలో వినియోగమైపోవు.

✗ "పింఛన్లు, ఉపకార వేతనాలు జీడీపీలో చేరతాయి." ✓ అవి **బదిలీ చెల్లింపులు**; వాటిని లెక్కించరు.

✗ "జాతీయ ఆదాయ గణనలో వాటాలు కొనడం పెట్టుబడి." ✓ అది ఒక **ఆర్థిక లావాదేవీ**. పెట్టుబడి అంటే కొత్త మూలధన వస్తువులు, సరుకు నిల్వల్లో మార్పులు.

✗ "ఎగుమతులు లీకేజీ." ✓ ఎగుమతులు **ఇంజెక్షన్**; **దిగుమతులు** లీకేజీ.

✗ "ద్రవ్య సప్లై ప్రవాహం." ✓ అది **నిల్వ** (ఒక సమయ బిందువు వద్ద కొలుస్తారు).

✗ "తరుగుదల నికర పెట్టుబడిలో భాగం." ✓ **స్థూల పెట్టుబడి = నికర పెట్టుబడి + తరుగుదల**.

త్వరిత పునశ్చరణ

- అంతిమ వస్తువులు: వినియోగ, మూలధన వస్తువులు. మధ్యంతర వస్తువులను లెక్కించరు.
- ఒకే వస్తువు దాని వాడకాన్ని బట్టి అంతిమం లేదా మధ్యంతరం కావచ్చు.
- నిల్వ = ఒక సమయ బిందువు వద్ద. ప్రవాహం = ఒక కాల వ్యవధిలో.
- స్థూల పెట్టుబడి = నికర పెట్టుబడి + తరుగుదల.
- బదిలీలు, పాత వస్తువులు, వాటాల క్రయవిక్రయాలు జీడీపీలో ఉండవు.
- లీకేజీలు: S, T, M. ఇంజెక్షన్లు: I, G, X.
- సమతౌల్యం: S + T + M = I + G + X.

4 Keynesian income determination: consumption function, multiplier and the paradox of thrift

In the simple Keynesian model, with prices fixed and spare capacity, output is decided by aggregate demand, and a change in autonomous spending changes income by a multiple.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **Keynes (1936):** output and employment depend on **effective (aggregate) demand**. The economy can settle below full employment.
- **Consumption function:** $C = \bar{C} + cY$, where $\bar{C}$ is **autonomous consumption** and c is the **MPC**.
- **MPC** (marginal propensity to consume) = $\Delta C / \Delta Y$. **MPS** = $\Delta S / \Delta Y$.
- **MPC + MPS = 1.**
- **APC** (average propensity to consume) = C / Y. **APC + APS = 1.**
- **Investment multiplier (k)** = 1 / (1 − MPC) = **1 / MPS**.
- **Higher MPC → higher multiplier.** If MPC = 0.8, k = **5**.
- **Equilibrium income:** where planned aggregate demand equals output, or planned saving equals planned investment.
- **Paradox of thrift:** if everyone tries to save more, total saving in the economy does not rise (and income falls).

వివరణ

Aggregate demand

- In an open economy with government: **AD = C + I + G + (X − M)**.
- Equilibrium: **Y = AD**. In the two-sector model: $Y = \bar{C} + cY + \bar{I}$, so *Y\ = $(\bar{C} + \bar{I}) / (1 - c)$**.
- Assumptions: prices are fixed, supply of final goods is **perfectly elastic** at that price, and there is idle capacity. Then output is demand-determined.
- Investment is treated as **autonomous** (fixed) in the simplest model. Of the components of AD, investment is the most unstable (NCERT).

Adjustment to equilibrium

- If AD is less than output, firms see **unplanned inventory accumulation** and cut production.
- If AD exceeds output, inventories fall below plan and firms raise production.
- *Ex ante* = planned; *ex post* = realised. In equilibrium the two coincide.

The multiplier

- A rise in autonomous spending ΔA raises income by **ΔY = k × ΔA**.
- Process: initial spending becomes someone's income; a fraction c is spent again; and so on. Total = $\Delta A\,(1 + c + c^2 + \ldots) = \Delta A / (1 - c)$.
- With government and a proportional tax rate t: $k = 1 / [1 - c(1 - t)]$.

- **Government expenditure multiplier** = 1 / (1 − c). **Tax multiplier** = − c / (1 − c). It is negative and smaller in size than the expenditure multiplier.
- **Balanced budget multiplier** (equal rise in G and T) = **1**.

Paradox of thrift

- If households raise the savings rate, consumption falls, AD falls and output falls. With investment fixed, total saving ends up **unchanged or lower**, even though each household tried to save more.
- It works when there is unemployed capacity; it does not work at full employment.

Term	Meaning	Value
MPC	Extra consumption per extra rupee of income	Between 0 and 1
MPS	Extra saving per extra rupee	1 - MPC
Multiplier	Income change per unit autonomous spending	1 / MPS

లోతైన విశ్లేషణ

- **Fallacy of composition.** The paradox of thrift is a standard example: what is rational for one person (saving more) is harmful in aggregate.
- **Keynes' fundamental psychological law.** As income rises, consumption rises, but by less than the increase in income (0 < MPC < 1). So, with positive autonomous consumption, APC falls as income rises (MPC < APC).
- **Leakages reduce the multiplier.** Taxes and imports act like saving: the larger the leakage rate, the smaller the multiplier. An import-heavy economy has a smaller domestic multiplier.
- **Multiplier works both ways.** A fall in investment lowers income by a multiple; the "reverse multiplier" operates in a recession.
- **Limits of the simple model.** It fixes prices and interest rates. The **IS–LM** model (Hicks, 1937) adds the money market. Crowding out, expectations and supply constraints can reduce the real-world multiplier. Estimates for India's fiscal multiplier depend on the model and period; capital expenditure is usually said to have a larger multiplier than revenue expenditure.
- **Effective demand versus Say's law.** Keynes rejected the classical idea that supply creates its own demand.

Classical versus Keynesian theory of employment

- **Classical view: Say's law** (J.B. Say): supply creates its own demand, so general overproduction cannot last. Flexible wages clear the labour market, and a flexible interest rate keeps saving equal to investment. Full employment is the normal state; any unemployment is voluntary or frictional and temporary.
- **Keynesian view:** employment depends on **effective demand**, the point where the aggregate demand price equals the aggregate supply price. Money wages are sticky downwards, and saving depends mainly on income, not on the interest rate. Equilibrium can therefore persist **below full employment** (involuntary unemployment).
- **Policy:** classical economists trusted *laissez-faire*; Keynes argued for public spending to raise effective demand in a depression.

Point	Classical	Keynesian
Normal equilibrium	Full employment	Can be below full employment
Saving–investment equality	Rate of interest	Changes in income
Wages	Flexible	Sticky downwards

Propensities: average and marginal

- **APC** = C / Y and **APS** = S / Y, so **APC + APS = 1** (because Y = C + S).
- **MPC** = ΔC / ΔY and **MPS** = ΔS / ΔY, so **MPC + MPS = 1**.
- Under the psychological law, MPC is below APC and APC falls as income rises. APC can exceed 1 at very low income (dissaving); MPC lies between 0 and 1.
- Example: if Y rises from 1,000 to 1,200 and C from 800 to 950, APC at 1,200 = 0.79 (rounded), MPC = 150 / 200 = 0.75 and MPS = 0.25.

Investment: MEC and the rate of interest

- Keynes: a firm invests until the **marginal efficiency of capital (MEC)** equals the **rate of interest**. MEC is the rate of discount that makes the present value of a capital asset's expected yields equal to its supply price (replacement cost).
- MEC falls as more capital is installed (lower expected yields, higher supply price of machines), so the investment demand curve slopes downward. MEC depends heavily on business expectations, which is why investment is volatile.
- **Autonomous investment** does not depend on income (public projects, inventions); **induced investment** rises with income or with the change in income.

The investment multiplier

- k = ΔY / ΔI = **1 / (1 − MPC) = 1 / MPS**. With MPC 0.75, k = 4, so a rise of 100 in investment raises income by 400.
- Assumptions: constant MPC, idle capacity, a closed economy and no induced investment. **R.F. Kahn** (1931) first set out an employment multiplier; Keynes built on it for investment.

The accelerator

- **Acceleration principle** (J.M. Clark, 1917): induced net investment depends on the **change** in output (or consumption), not on its level.
- If the **capital–output ratio** (accelerator, v) is fixed, the capital stock required is K = vY, so **net induced investment $I_t = v (Y_t - Y_{t-1})$**. Gross investment = net investment + replacement.
- Example: v = 3 and output rises from 500 to 540: induced investment = 3 × 40 = 120.
- Output must keep **rising** to keep net investment positive; if output growth slows, net investment falls, and if output falls, net investment turns negative. Gross investment cannot fall below zero.
- Assumptions: no idle capacity, a fixed capital–output ratio, a permanent rise in demand, and capital goods and credit easily available. Excess capacity weakens it.

Multiplier–accelerator interaction (Samuelson, 1939)

- The multiplier turns a change in investment into a larger change in income; the accelerator turns that change in income into further (induced) investment. Together they produce cumulative expansion and contraction, i.e. **trade cycles**. The combined effect is also called the **leverage effect**.
- Samuelson's model: $Y_t = G_t + C_t + I_t$, with $C_t = c\,Y_{t-1}$ and $I_t = v\,(C_t - C_{t-1})$. Depending on the values of c and v, income may move smoothly to a new level, fluctuate in damped, constant or explosive cycles, or rise explosively without cycles.
- **Super-multiplier** (Hicks): when induced investment is added, $k = 1 / (1 - c - i)$, where i is the marginal propensity to invest; it is larger than the simple multiplier.
- Contrast: the **multiplier** links ΔI → ΔY; the **accelerator** links ΔY (or ΔC) → I.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "Multiplier = 1 / MPC." ✓ Multiplier = **1 / (1 − MPC) = 1 / MPS**.

✗ "MPC + MPS can be greater than 1." ✓ They always add to **1**.

✗ "A higher MPC lowers the multiplier." ✓ A higher MPC **raises** the multiplier.

✗ "In the paradox of thrift, saving rises because people save more." ✓ Total saving **stays the same or falls**, as income falls.

✗ "Tax multiplier is positive." ✓ A tax **increase** lowers income, so the tax multiplier is **negative**.

✗ "Keynes wrote his *General Theory* in 1929." ✓ It was published in **1936**.

త్వరిత పునశ్చరణ

- $C = \bar{C} + cY$; MPC + MPS = 1.
- Multiplier = 1 / (1 − MPC) = 1 / MPS.
- MPC 0.8 gives a multiplier of 5.
- Equilibrium: Y = AD, or planned S = planned I.
- Unplanned inventories signal AD below output.
- Tax multiplier is negative; balanced budget multiplier = 1.
- Paradox of thrift: more saving by all lowers income, not raising total saving.